

TOELICHTING BIJ STROOMSCHEMA VERTEGENWOORDIGING VAN CLIËNTEN

1. Inleiding

Als zorgaanbieder of zorgverlener kunt u worden geconfronteerd met cliënten (lees ook: "patiënten") die niet – of onvoldoende – in staat zijn om hun eigen belangen te behartigen.

Soms verandert de lichamelijke of geestelijke situatie van een cliënt gedurende de zorgverlening, bijvoorbeeld bij dementie, maar het kan ook zo zijn dat bij aanvang van de zorg al duidelijk is dat de cliënt niet zelf kan beslissen. U krijgt dan te maken met vertegenwoordiging, omdat een dergelijke cliënt beschermd dient te worden.

Soms is er al een vertegenwoordiger in beeld, maar weet u niet op welk vlak deze persoon daadwerkelijk bevoegd is om een beslissing te nemen voor de cliënt, soms moet er nog een vertegenwoordiger worden aangewezen.

Het "**Stroomschema vertegenwoordiging van cliënten**" en deze toelichting bieden houvast bij vertegenwoordiging van een cliënt.

2. Zelfbeschikkingsrecht

Voorop staat het zelfbeschikkingsrecht van de cliënt. Dit is het recht van uw cliënt om zelf te beslissen over zijn eigen leven en zijn leven naar eigen wensen in te richten.

Het zelfbeschikkingsrecht dient zo veel mogelijk gerespecteerd te worden. Ook als wilsonbekwaamheid is vastgesteld en er bijvoorbeeld een wettelijke vertegenwoordiger is aangewezen, dient een cliënt zoveel mogelijk te worden betrokken bij het maken van de beslissingen door de vertegenwoordiger en door de zorgverlener. Daarbij dient de minst verstreckende beschermingsmaatregel gekozen te worden.

3. Wat is wilsonbekwaamheid?

Als een cliënt wilsonbekwaam is, is hij *niet* in staat tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake. Dat is het criterium in het kader van de behandelrelatie (op grond van de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (hierna: "WGBO")). In het kader van de wettelijke vertegenwoordiging (zie hierna) wordt beoordeeld of een persoon *niet* (ten volle) in staat is (of bemoeilijkt wordt) zelf zijn belangen behoorlijk waar te nemen.

Is wilsonbekwaamheid aan de orde dan heeft dat gevolgen voor de manier waarop er beslissingen worden gemaakt door en voor deze cliënt. De cliënt wordt dan namelijk beschermd of moet beschermd worden. Een ander (de vertegenwoordiger) wordt dan de aangewezen persoon om in het belang van de cliënt voor die cliënt te handelen; de cliënt te vertegenwoordigen. Dat kan betekenen dat de vertegenwoordiger in de plaats van de cliënt een beslissing neemt of toestemming geeft, maar het kan ook betekenen dat de vertegenwoordiger betrokken is en dat de cliënt dan zelf een beslissing neemt.

4. Hoe moet de wilsonbekwaamheid beoordeeld worden?

4.1 Hulpverlener/zorgverlener/zorginstelling

De hulpverlener (in het kader van de behandelrelatie), dan wil zeggen de zorgaanbieder, zorginstelling of zorgverlener (hierna: de "zorgverlener"), heeft een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de wilsbekwaamheid van de cliënt.

Die verantwoordelijkheid houdt in het monitoren van de wilsbekwaamheid van een cliënt. Als er reden is daaraan te twijfelen, dient zo nodig een deskundige ingeschakeld te worden om de wils(on)bekwaamheid vast te stellen.

De zorgverlener monitort de wilsbekwaamheid door het waarnemen van de totale geestelijke toestand van de cliënt. Daarbij is ook de aard van de verrichting/de beslissing van belang. Zo wordt ervan uitgegaan dat bij niet-ingrijpende verrichtingen het vermogen van de cliënt om dat zelf te beslissen (zoals het vullen van een kies) niet snel afwezig is.

Bij het bepalen of een cliënt in staat is zijn belangen te waarderen (de wilsbekwaamheid) kunnen de volgende vragen van belang zijn:

- Begrijpt de cliënt uw uitleg en gegeven informatie?
- Kan de cliënt overzien wat zijn belang is en wat andere belangen zijn in een specifieke situatie en daarin een afweging maken?
- Ziet de cliënt dat er verschillende keuzes mogelijk zijn? Denkt de cliënt daarover na?
- Kan de cliënt de mogelijke gevolgen van een bepaalde handeling overzien?
- Is de cliënt in staat een rationele keuze te maken?
- Kan de cliënt kenbaar maken wat hij wil en waarom?
- Veranderen de antwoorden op de bovenstaande vragen?

Deze vragen zijn altijd van belang voor de zorgverlener, omdat de wilsbekwaamheid beoordeeld wordt in het kader van een specifieke situatie en beslissing/verrichting.

4.2 Deskundige arts

Een deskundige arts kan de beoordeling maken of een cliënt wilsonbekwaam is. In de wet- en regelgeving is niet vastgelegd wanneer een arts deskundig is om wilsonbekwaamheid vast te stellen. Wel zijn er aanwijzingen dat die deskundigheid afhankelijk is van de aard van de aandoeningen die de wilsbekwaamheid van de cliënt beïnvloeden.

Indien de cliënt een psychogeriatrische aandoening heeft dan zal een geriater, een specialist ouderengeneeskundige of een psychiater voldoende deskundig zijn om te beoordelen of er sprake is van wilsonbekwaamheid. Voor ouderen in een instelling is de beoordeling van de wilsonbekwaamheid vaak weggelegd voor de betrokken verpleeghuisarts. Ook is niet uitgesloten dat een huisarts een dergelijke beoordeling kan maken. Wel zal een arts die gespecialiseerd is ten aanzien van de storende factor, eerder gezien worden als een deskundige arts dan een arts zonder die specialisatie.

Opgelet dient te worden dat de hoofdbehandelaar van de cliënt zich kan concentreren op de behandeling van de cliënt en een goede vertrouwensrelatie met hem/haar kan opbouwen. Daarom dient de hoofdbehandelaar een scherpe grens te trekken tussen de behandeling en de beoordeling over de wilsbekwaamheid van een cliënt. Het risico op belangenverstrengelingen dient in dit kader voorkomen te worden.

Tevens is het van belang dat de arts, die de beoordeling maakt, collega-artsen betreft bij zijn beoordeling en dat hij luistert naar de informatie die de familie van de cliënt kan geven.

5. Aanleiding vertegenwoordigingsvraagstuk/stilstaan bij wilsbekwaamheid

Op verschillende momenten kan (de vraag naar) de wilsbekwaamheid van een cliënt aan de orde zijn. Bij het begin van een behandelrelatie, maar ook het monitoren van de wilsbekwaamheid gedurende de looptijd van een behandelrelatie is nodig.

Denk aan de volgende situaties:

- Nieuwe cliënt in zorg;
- Minderjarige cliënt;
- Familielid gedraagt zich als vertegenwoordiger (neemt steeds contact op en spreekt voor de cliënt);
- Achteruitgang in verstandelijke vermogens cliënt, bijvoorbeeld bij dementie, psychose, manische depressie, drank- of drugsverslaving;
- Achteruitgang in lichamelijke vermogens; bijvoorbeeld bij een zware lichamelijke handicap of na een ongeluk.

6. Minderjarigheid

Een cliënt die nog geen 18 jaar is, is minderjarig. Het gevolg daarvan is in beginsel dat die cliënt handelingsonbekwaam is, wat betekent dat de minderjarig in het algemeen niet zelf rechtshandelingen kan verrichten (zoals het aangaan van een overeenkomst). De minderjarige wordt vertegenwoordigd door zijn ouders (die het gezag uitoefenen) of door een voogd. Er is dan dus toestemming nodig van de ouders. Als een bepaalde handeling gebruikelijk is, wordt die toestemming wel verondersteld aanwezig te zijn.

6.1 Jonger dan 12 jaar oud

Indien een cliënt jonger is dan 12 jaar dan wordt de minderjarige vertegenwoordigd door zijn wettelijk vertegenwoordiger (ouders met gezag of voogd). De verplichtingen van de zorgverlener in het kader van de WGBO worden nagekomen jegens de ouders of voogd. Dat betekent niet dat de minderjarige niets te zeggen heeft. Er moet wel worden geïnformeerd en de mening van het kind kan worden meegewogen, al is die mening niet doorslaggevend.

6.2 Tussen 12 en 16 jaar oud

In het kader van de uitvoering van de behandelovereenkomst worden de verplichtingen van de zorgverlener uit de WGBO jegens het kind zelf nagekomen, tenzij dit kind wilsonbekwaam is.

Voor de uitvoering van een verrichting ter uitvoering van de behandelovereenkomst is de toestemming van het kind én de ouders/voogd nodig.

De minderjarige in deze leeftijdscategorie is nog niet bevoegd zelf een behandelingsovereenkomst aan te gaan.

6.3 Vanaf 16 jaar oud

Een minderjarige van 16 jaar of ouder is bevoegd (waarbij de toestemming van de ouders niet nodig is) ten behoeve van zichzelf een behandelingsovereenkomst aan te gaan, alsmede de rechtshandelingen te verrichten die daarmee verband houden. Dit is anders als er sprake is van wilsonbekwaamheid, dan moet de wettelijk vertegenwoordiger wel toestemming geven/moeten de verplichtingen jegens de vertegenwoordiger worden nagekomen.

7. Wettelijk vertegenwoordigers

Wettelijk vertegenwoordigers zijn de vertegenwoordigers die door de kantonrechter worden benoemd. Als een wettelijk vertegenwoordiger is benoemd, komen de andere vormen van vertegenwoordiging te vervallen. Een verzoek tot het aanwijzen van een dergelijke vertegenwoordiger wordt ingediend bij de kantonrechter en de kantonrechter beoordeelt of een persoon beschermd moet worden. In de regel wordt er ook een zitting gepland in de rechtbank om het verzoek te bespreken. Er zijn verschillende personen die een aanvraag kunnen indienen:

- de betrokkene zelf;
- partner van betrokkene;
- familieleden van de betrokkene tot in de 4^e graad;
- de zorgaanbieder die de betrokkene verzorgt of begeleidt.
- In uitzonderingsgevallen kan ook de officier van justitie een verzoek indienen bij de rechter, bijvoorbeeld als er geen familie meer is.

De kantonrechter houdt toezicht op de taakuitoefening van de wettelijk vertegenwoordiger. Daarbij kunnen betrokkenen zich ook naar de kantonrechter wenden als er een conflict ontstaat of de vertegenwoordiger zijn taak niet goed uitvoert. Als er klachten zijn over de wettelijk vertegenwoordiger dan kunnen die aangekaart worden bij de kantonrechter.

De wettelijk vertegenwoordiger is gehouden de betrokkene zo veel mogelijk bij zijn taak te betrekken en daarmee de zelfredzaamheid te bevorderen.

7.1 Curator

Wat?

De meest verstrekkende vorm van (wettelijke) vertegenwoordiging is de ondercuratelestelling. Het gevolg van curatele is dat de ondercuratelegestelde handelingsonbekwaam wordt. De betreffende persoon is dan niet bevoegd om rechtshandelingen te verrichten. Een door een handelingsonbekwame verrichte rechtshandeling is namelijk vernietigbaar. De curator is in de plaats van de ondercuratelegestelde bevoegd om beslissingen te nemen, zowel **financiële als medische beslissingen**. Deze vertegenwoordiger heeft de meest verstrekkende bevoegdheid en dient dus te worden betrokken en in de plaats van de ondercuratelegestelde te handelen.

Wanneer?

Een persoon kan onder curatele worden gesteld als deze tijdelijk of voor langere tijd zijn belangen niet behoorlijk kan waarnemen of zijn veiligheid of die van anderen in gevaar brengt als gevolg van een lichamelijke of geestelijke toestand of een drank- of drugsverslaving. Omdat curatele een zeer ingrijpende vorm van vertegenwoordiging is waardoor het zelfbeschikkingsrecht ernstig wordt beperkt dienen eerst andere vormen van vertegenwoordiging overwogen te worden.

Wie?

De kantonrechter houdt bij de benoeming van een curator zoveel mogelijk rekening met een eventuele voorkeur van de betrokkene. In beginsel kan iedere meerderjarige worden aangewezen als curator. Vaak wordt een familielid benoemd. Er kan een professionele curator worden benoemd.

Duur?

Indien een persoon weer in staat is om zijn eigen belangen te behartigen dan kan bij de kantonrechter een beëindigingsverzoek worden gedaan. Ook kan curatele aflopen na het verstrijken van een bepaalde termijn. Bij overlijden van de betrokkene eindigt de curatele ook.

Publicatie?

De uitspraak van de kantonrechter is leidend en over het algemeen in het bezit van de betrokkenen. Verder kunt u op <https://curateleenbewindregister.rechtspraak.nl/> controleren of ten aanzien van een cliënt een curator is aangewezen. Daarvoor heeft u de achternaam en geboortedatum nodig van de cliënt.

7.2 Bewindvoerder

Wat?

De vorm van (wettelijke) vertegenwoordiging die ziet op bescherming op het financiële vlak. De bewindvoerder heeft het beheer over de financiën van de onderbewindgestelde. Zijn goederen staan onder bewind.

De bewindvoerder is verantwoordelijk voor de administratie, de financiële beslissingen en de financiële huishouding. De onderbewindgestelde is op financieel vlak handelingsonbevoegd. De bewindvoerder neemt in zijn plaats de beslissingen op het financiële vlak. Als er sprake is van een beslissing op dit vlak dient de bewindvoerder benaderd te worden en in beginsel toestemming te geven.

Wanneer?

Een persoon kan onder bewind worden gesteld als deze tijdelijk of duurzaam niet in staat is om zijn financiële belangen te behartigen ten gevolge van een lichamelijke of geestelijke toestand of door verkwisting of het hebben van problematische schulden.

Wie?

De kantonrechter houdt bij de benoeming van een bewindvoerder zoveel mogelijk rekening met een eventuele voorkeur van de betrokkene. In beginsel kan iedere meerderjarige worden aangewezen als bewindvoerder. Er kan ook een professionele bewindvoerder worden benoemd. Ook kunnen familieleden worden benoemd.

Duur?

Indien een persoon weer in staat is om zijn eigen belangen te behartigen dan kan bij de kantonrechter een beëindigingsverzoek worden gedaan. Ook kan het bewind aflopen na het verstrijken van een bepaalde termijn. Bij overlijden van de betrokkene eindigt de bewindvoering ook.

Publicatie?

De uitspraak van de kantonrechter is leidend en over het algemeen in het bezit van de betrokkenen. Verder kunt u op <https://curateleenbewindregister.rechtspraak.nl/> controleren of ten aanzien van een cliënt een bewindvoerder is aangewezen. Daarvoor heeft u de achternaam en geboortedatum nodig van de cliënt. Let daarbij op dat niet alle bewindvoeringen opgenomen zijn in het register.

7.3 Mentor

Wat?

De vorm van (wettelijke) vertegenwoordiging die ziet op bescherming op het vlak van **verzorging, verpleging, behandeling en begeleiding**. Mentorschap is in verhouding tot curatele een lichte maatregel omdat de betrokkene handelingsbekwaam blijft. De betrokkene wordt op het persoonlijk vlak beschermd doordat hij gedurende het mentorschap onbevoegd is (rechts)handelingen te verrichten inzake zijn verzorging, verpleging, behandeling en begeleiding. De mentor vertegenwoordigt de cliënt op dat vlak en de beslissingen op dat vlak hebben zijn toestemming nodig. Als er al een beslissing is genomen, kan de mentor de beslissing vernietigen. De mentor geeft de betrokkene raad en waakt over diens belangen op dit vlak. De mentor dient dus op deze wijze bij de medische beslissingen te worden betrokken.

Wanneer?

Indien een persoon niet in staat is om tijdelijk of duurzaam zijn 'niet-vermogensrechtelijke' belangen te behartigen ten gevolge van zijn geestelijke of lichamelijke toestand dan kan de kantonrechter een mentor aanwijzen.

Wie?

De kantonrechter houdt bij de benoeming van een mentor zoveel mogelijk rekening met een eventuele voorkeur van de betrokkene. In beginsel kan iedere meerderjarige worden aangewezen als mentor. Er kan ook een professionele mentor worden benoemd. Vaak wordt een familielid benoemd.

Duur?

Indien een persoon weer in staat is om zijn eigen belangen te behartigen dan kan bij de kantonrechter een beëindigingsverzoek worden gedaan. Ook kan het mentorschap aflopen na het verstrijken van een bepaalde termijn. Bij overlijden van de betrokkene eindigt de mentorschap ook.

Publicatie?

De uitspraak van de kantonrechter is leidend en over het algemeen in het bezit van de betrokkenen. Mentorschap wordt niet gepubliceerd.

8. Volmacht / levenstestament

Wat?

De aangewezen (gevolmachtigde) handelt in naam van betrokkene (volmachtgever). Een persoon kan schriftelijk (laten) vastleggen dat een ander voor hem beslissingen neemt en daarmee in zijn naam handelt onder bepaalde voorwaarden (bijvoorbeeld als hij niet meer in staat is om zijn eigen belangen te behartigen). Dit is een volmacht. Pas als die voorwaarden zijn vervuld is de gevolmachtigde bevoegd om beslissingen te nemen voor de volmachtgever.

Wanneer en wie?

De volmacht kan gelden bij wilsonbekwaamheid maar ook bij wilsbekwaamheid. Dat volgt uit de volmacht en de voorwaarden die daarin zijn opgenomen. De inhoud van de volmacht is dus erg belangrijk. In de volmacht wordt opgenomen over welke terreinen de gevolmachtigde beslissingen kan nemen en onder welke omstandigheden. De volmacht kan ook een algemene volmacht zijn. Het hangt dus af hetgeen in de volmacht beschreven is of de gevolmachtigde bevoegd is om een besluit te nemen. Zo kan cliënt in de volmacht hebben opgenomen dat de gevolmachtigde slechts beslissingen kan nemen over financiële zaken (vaak bancaire volmacht). Als een cliënt van u een volmacht heeft opgesteld blijft deze bevoegd om zelf beslissingen te maken. Slechts als er zich omstandigheden voordoen zoals opgenomen in de volmacht (wilsonbekwaamheid) is de gevolmachtigde bevoegd om beslissingen te nemen voor uw cliënt.

Welke vorm?

De betrokkene dient ten tijde van het vastleggen van de volmacht wilsbekwaam te zijn. Vaak wordt de volmacht opgemaakt bij een notaris. Dat is de notariële volmacht. Dit stuk wordt ook wel levenstestament genoemd. Aan het vastleggen bij de notaris zijn waarborgen verbonden. Indien de volmacht over (complexe) financiële zaken gaat is het wel aan te raden om een notaris in te schakelen. Een volmacht hoeft niet bij een notaris te worden opgesteld. Van belang is dat op de volmacht een datum en een handtekening staan, en dat de inhoud duidelijk is.

Publicatie?

De volmacht zal in zijn algemeenheid bekend zijn bij de betrokkenen. Ten aanzien van het levenstestament bestaat er een register: Centraal Levenstestamentenregister.

9. Plaatsvervanger WGBO

Wat?

In de dagelijkse praktijk moeten er door cliënten vaak (kleine) beslissingen genomen worden in **het kader van de geneeskundige behandelingsovereenkomst**. Als een cliënt op dat moment wilsonbekwaam is en er geen mentor, curator of gevolmachtigde is, dan biedt de WGBO een uitkomst: op grond van artikel 465 lid 3 van boek 7 van het Burgerlijk Wetboek kunnen een aantal personen een beslissing nemen in het kader van de geneeskundige behandelingsovereenkomst namens de betrokkene. Dit wordt de plaatsvervanger genoemd. De betrokken zorgverlener is vanaf dat moment gehouden om zijn verplichtingen jegens deze persoon na te komen.

Wie?

Als plaatsvervanger treedt op (i) de echtgenoot/geregistreerde partner/andere levensgezel van patiënt of (ii) een ouder, kind, broer of zus. De zorgverlener kan kiezen wie als plaatsvervanger optreedt (ook als er conflict ontstaat tussen verschillende familieleden), met inachtneming van de relatie en de wil van de cliënt. Er dient in beginsel 1 persoon gekozen te worden. De genoemde personen zijn niet verplicht om deze verantwoordelijkheid aan te gaan.

10. Verantwoordelijkheid zorgverlener/zorgaanbieder

Als wilsonbekwaamheid wordt vastgesteld betekent dit niet dat de cliënt in het altijd en voor iedere beslissing wilsonbekwaam is om zijn belangen te behartigen. Per situatie en beslissing moet worden beoordeeld of cliënt wilsbekwaam is. Het kan daarom voorkomen dat een cliënt (ook als er een wettelijk vertegenwoordiger is) sommige beslissingen wel en andere niet kan nemen.

De belangrijkste verantwoordelijkheden van de zorgverlener/zorgaanbieder zijn als volgt:

- Vaststellen minderjarigheid cliënt (zie onder 6) en handelen naar leeftijd cliënt;
- Monitoren wilsbekwaamheid en zo nodig een deskundige inschakelen om de wilsbekwaamheid te beoordelen (zie onder 4);
- Per verrichting/beslissing beoordelen of de cliënt wilsonbekwaam is terzake van die specifieke verrichting/beslissing (zie onder 4);
- Nagaan of een wettelijk vertegenwoordiger (curator, mentor en/of bewindvoerder) is aangewezen door de kantonrechter (zie onder 7) of de cliënt bij schriftelijke volmacht een persoon als vertegenwoordiger heeft aangewezen (zie onder 8). Checken of die vertegenwoordiger bevoegd is in een specifieke situatie en waartoe deze vertegenwoordiger bevoegd is;
- Als er geen wettelijk vertegenwoordiger is, en ook geen schriftelijk gevolmachtigde, maar de cliënt is wilsonbekwaam, dan dient er een plaatsvervanger aangewezen te worden (zie onder 9) of een verzoek te worden gedaan bij de kantonrechter tot het aanwijzen van een wettelijk vertegenwoordiger (zie onder 7);
- De taak van de vertegenwoordiger en het bevoegdheidssterrein in kaart brengen. De vertegenwoordiger vervolgens betrekken bij de zorg- of financiële beslissing die moeten worden genomen, afhankelijk van het type beslissing.
- De uitvoering van de taak door vertegenwoordiger (handelen in belang van de cliënt) in de gaten houden in het licht van de zorg van een goed hulpverlener. In dat kader kan indien ten aanzien van een cliënt curatele, bewindvoering of mentorschap is ingesteld een andere vorm beter passend zijn en een verzoek daartoe worden ingediend bij de kantonrechter. Ook kan het zo zijn dat juist een meer ingrijpende vorm van bescherming is aangewezen en dat er een verzoek gedaan wordt tot het aanwijzen van een curator, bewindvoerder of mentor. Ook dat wordt bij de kantonrechter gedaan. Verder kan een verzoek gedaan worden tot wijziging van de vertegenwoordiger.

Eldermans|Geerts Advocaten – Juridisch Advies – Zorgmakelaar

Heeft u vragen over het stroomschema vertegenwoordiging?

Neem dan contact op via: post@eldermans-geerts.nl

Daniël Post:

dpost@eldermans-geerts.nl

030-2393384

Elize Breugem

breugem@eldermans-geerts.nl

030-2393389

Eldermans|Geerts

Driebergseweg 16C

3708 JB Zeist

